

Kánonteremtő szándék a magyar gyermek- és ifjúsági irodalomban

A magyar könyvkiadás Komáromi Gabriella „Elfelejtett irodalom” című tanulmánykötetével ünnepelte 1990-ben az első eredeti magyar nyelvű gyerekkönyv megjelenésének 150. évfordulóját. A kötet ifjúsági irodalmunk főként 1900–1944 közötti időszakát tárgyalja, második, átdolgozott kiadása 2005-ben az Ünnepi Könyvhéten jelent meg a Móra Kiadó gondozásában.

A jubileumi kiadás nemcsak könyvkultúránk történetének, de a kevés előzménnyel bíró magyar gyermekirodalom-tudománynak is ünnepe volt egykor, a könyv megjelenése után a szerző Ifjúsági Díjban részesült hiánypótló szakmai munkásságáért. A művet ma már elengedhetetlen kézikönyvként tartják számon azok a kutatók, akik a lassan bontakozó hazai gyermekirodalom elmélete, kritikája és története területén működnek, alapvető segédkönyve lett a könyvtáros- és tanárképzésnek is.

Komáromi Gabriella először „hosszmetszetet” ad: történeti vázlatot nyújt a tárgyidőszak gyermek- és ifjúsági prózájáról, érintve a periodizáció problémáit, a gyermekkultúra intézményeit, jelenségeit, az olvasásszociológiai vizsgálatok eredményeit fölhasználva tudósít a korabeli olvasóról. Később műfaji „keresztmetszetet” készít, végül a korszak kiemelkedő alkotásainak értékelő-elemző interpretációjára tesz kísérletet, melyben az „Egy komisz kölkök naplója” *Karinty-féle* fordításának filológiai vizsgálata mellett *Gárdonyi Géza, Molnár Ferenc, Móra Ferenc, Móricz Zsigmond* klasszikus ifjúsági műveinek sikerére keres magyarázatot.

Előszavában, melyet a bővített kiadáshoz illeszt, a szerző személyes hangon szól az átdolgozás indítékairól, változtatásainak és kiegészítéseinek okairól. Az új kiadásban stílusát visszafogottabbá, távolságtartóbbá szelídítette, ahol érdekes adatokra bukkant, beillesztette tanulmányszövegébe, friss és érdekes interpretációkkal egészítette ki Móricz Zsigmond „Légy jó mindhalálig” című remekművének elemzését. Komáromi Gabriella ma már másképpen olvassa írásait, s ha most írná a könyvet, 1948-ban húzná meg a korszakhatárt, mely inkább nevezhető paradigmaváltásnak, vizsgálódásait pedig egy évtizeddel korábbról, 1888-tól, *Benedek Elek* országgyűlési felszólalásától kezdené, amikor a székely képviselő a gyermek- és ifjúsági irodalom anyagi és erkölcsi támogatásáért emelt szót, s ezáltal a gyermekkultúrát elsőként helyezte a hazai közművelődés horizontjába.

Komáromi Gabriella legfőbb érdeme, hogy irodalomtörténeti megközelítése „műhelycentrikus”, azaz elsősorban a gyermekkultúra alapvető intézményeit veszi számba. Folyóiratok, könyvkiadók, illusztrátorok, irodalmi társaságok működését egyszerre kutatja, s ezzel irodalomszociológiai, könyvészeti, sajtótörténeti, művelődéstörténeti távlatokba helyezi a korszak ifjúsági irodalmát, így a gyermekkultúrát a maga komplexitásában igyekszik megragadni.

Az „Elfelejtett irodalom” másik vitathatatlan erénye, hogy biztos és alapos, adatokban mérhetetlenül gazdag, rendszerező forrásmunka, mely nemcsak az 1900 és 1944 közötti időszak ifjúsági könyvtermését vizsgálja, hanem kitekint korábbi előzményekre, mint amilyenek az első, gyerekeknek szánt eredeti magyar nyelvű művek. A századelő és a két világháború közötti korszak ifjúsági műveinek lajstromba vétele roppant mennyiségű könyv ismeretét feltételezi, esztétikai értékelésük, *Borbély Sándor* szavaival élve (Könyvvilág, 1990/7) valóságos „aranymosás”-ként képzelhető el, hogy az értékes gyermekirodalmat elkülönítse a korabeli tömegtermékektől.

Hogyan fér meg ennyi szempont, ennyi adat és tény, ennyi művelődéstörténeti érdekesség egyetlen tanulmánykötetben? A szerző maga is érzékeli, hogy vizsgálódása talán túl szerteágazó, tárgyidőszaka pedig túl szűk egy módszeres és átfogó gyermek- és ifjúsági irodalomtörténethez, ezért szerényen a könyv alcímében prózatörténeti fejezeteknek nevezi a kötet írásait. E fejezeteknek mégis sikerül szintézist teremteniük műfaji, alkotói, fordításelméleti, filológiai, esztétikai szempontok, történeti és értékelő-elemző megközelítések, művelődéstörténeti és társművészeti párhuzamok, illetve múlt és jelen olvasói horizontjai között.

A kötet műfaji szempontú megközelítései sajátos irodalomtörténetet vázolnak föl: világirodalmi átdolgozásoktól, ifjúsági kiadásra szánt átültetésektől a historizáló művek és lányregények példáin, a szecessziós-szimbolikus mesék során át, a modern gyermekversek és meseregények seregéhez vezetik az olvasót. *Aszlányi Károlyról, Sebők Zsigmondról, Móra Ferencről* pályaképet rajzol a szerző, kiemeli *Krúdy Gyula*, Molnár Ferenc, *Kafka Margit* gyermekekhez szóló korszakát, megemlékezik *Fekete István, Török Sándor* pályakezdéséről. Nem feledkezik el a világirodalmi klasszikusok (*Mark Twain, A. A. Milne, Lewis Carroll*) zseniális tolmácsolóiról sem, de a didaxissal terhelt regények tömegéről is bírálatot mond. Komáromi Gabriella érzelmes, személyes stílusa műelemzés-kor erenye, történeti áttekintéskor inkább hátránya az írásmódnak, s nem kis szerepe van abban, hogy tanulmánykötetének Karinty- és Móricz-fejezete képes leginkább megszólítani az olvasót.

Komáromi Gabriella könyve az elmúlt tizenöt év alatt nem veszített jelentőségéből, az első igazán nagyszabású kísérletet egy gyermek- és ifjúsági irodalomtörténet megteremtéséhez. Könyve az irodalomkritika oldaláról indít el kánonteremtést a magyar gyermek- és ifjúsági prózában, követőkre és további tudományos párbeszédre várva.

Komáromi Gabriella (2005): *Elfelejtett irodalom. Fejezetek a magyar gyermek- és ifjúsági próza történetéből (1900–1944)*. Móra Kiadó, Budapest.

Dian Viktória
Móra Kiadó

Nomen est omen

Ez az állítólag Plautusnak tulajdonítható latin mondás a nevekben rejtőzködő végzetre figyelmeztet bennünket. A kolozsvári Művelődés is nolens volens vállalja saját sorsát, és annak a tág diszciplinának a hazai fórumaként tevékenykedik, amelyet művelődéstörténetként tart számon a szakirodalom. A folyóirat és a köréje szerveződő egyéb fórumok (könyvkiadó, alapítvány) az erdélyi magyar művelődéstörténetet szolgálják.

A szolgálat újabb kézzelfogható bizonyítéka *Csetri Elek* és *Szabó Béla* közös könyve, *„Az erdélyi fejedelmek arcképcsarnoka”*. A könyv értékét növeli, hogy két történelmi város, Kolozsvár és Sopron szellemi és anyagi összefogásának eredményeként jött létre. A történész *Csetri Elek* a rá jellemző módszerességgel foglalja össze az erdélyi fejedelemség másfél évszázados történetét, közli huszonkét fejedelem rövid életrajzát és a nevükhöz fűződő eseményeket. A témán kívül erdélyi vonatkozású még a